

---

# ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΑ

---

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

---

Έτος ΙΣΤ΄ ◉ Τεύχος 1 ◉ Μάιος 2018

---

Χ. Μ. ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ

Η σχισματική «Εκκλησία της Μακεδονίας»  
*Ιστορική και νομοκανονική προσέγγιση*

Α Ν Α Τ Υ Π Ο



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ  
ΑΘΗΝΑ - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

# ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΑ

Εξαμηνιαία Επιθεώρηση Εκκλησιαστικού και Κανονικού Δικαίου  
A biannual Review of Ecclesiastical and Canon Law

ΙΔΡΥΤΗΣ-ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ  
ΙΩΑΝΝΗΣ Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ

ΕΚΔΟΣΗ-ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ  
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ Α.Ε. (Αθήνα - Θεσσαλονίκη)

## ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΑΙΜΙΛΙΑΝΙΔΗΣ, Καθηγητής και Κοσμήτορας Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Λευκωσίας - Δικηγόρος • ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΑΚΗΣ, Δικηγόρος - LL.M. - Νομικός Σύμβουλος Ι. Επαρχιακής Συνόδου Εκκλησίας Κρήτης • ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ, Επίκ. Καθηγητής Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών - Δικηγόρος • ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΒΑΒΟΥΣΚΟΣ, Δ.Ν. - Δικηγόρος • ΕΛΕΝΑ ΓΙΑΝΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Αναπλ. Καθηγήτρια Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών • ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΑΤΡΟΥ, Δ.Ν. - Δικηγόρος • ΖΩΗ ΚΑΡΑΜΗΤΡΟΥ, Δ.Ν. - Δικηγόρος - Ειδική Επιστήμων στον «Συνήγορο του Πολίτη» • ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ, Δικηγόρος - LL.M. - Νομικός Σύμβουλος Ι. Αρχιεπισκοπής Κύπρου • ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΚΟΝΤΗΣ, Δ.Ν. - Δικηγόρος • Δ. ΚΡΕΜΠΕΝΙΟΣ, Δ.Ν. - Δικηγόρος • ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΡΚΟΣ, Δ.Ν. • ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗΣ, Αναπλ. Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης - Δ.Ν. - Δικηγόρος • ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Δικηγόρος - LL.M. - Ειδικός Νομικός Σύμβουλος Ι. Συνόδου Εκκλησίας της Ελλάδος • Αρχιμ. ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΠΑΘΩΜΑΣ, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών • Πρωτοπρ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΤΡΟΜΠΟΥΚΗΣ, Δ.Ν. - LL.M. Θεολογίας - Ε.ΔΙ.Π. Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών • ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΤΣΙΒΟΛΑΣ, Δ.Ν. - Δικηγόρος.

## ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΕΥΧΟΥΣ

Γ. ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ • Α. ΚΟΝΤΗΣ • Δ. ΚΡΕΜΠΕΝΙΟΣ • Β. ΤΡΟΜΠΟΥΚΗΣ

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ Α.Ε. 2018

Γραφεία Αθήνας: Ιπποκράτους 23, 10679, τηλ.: 210 33.87.500 - fax: 210 33.90.075  
Γραφεία Θεσσαλονίκης: Φράγκων 1, 54626, τηλ.: 2310 535.381 - fax: 2310 546.812  
Εθνικής Αμύνης 42, 546 21, τηλ.: 2310 244.228-9 - fax: 2310 244.230  
Ηλεκτρονική Διεύθυνση: <http://www.sakkoulas.gr>  
Διεύθυνση ηλεκ/κής αλληλογραφίας: [info@sakkoulas.gr](mailto:info@sakkoulas.gr)

ISSN: 1109-4818

Συνδρομή 2018: • Φυσικών προσώπων: 55 € • Νομικών προσώπων: 75 € • Φοιτητών: 45 €  
• Τιμή τεύχους: 40 €

Εξώφυλλο: *Η Δίκη ενώπιον του Πλάτου*, Codex purpureus (6ος αι), Ευαγγέλιο του Rossano (Ιταλία)

## Η ΣΧΙΣΜΑΤΙΚΗ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ»

### *Ιστορική και νομοκανονική προσέγγιση*

**X. Μ. ΑΝΔΡΕΟΠΟΥΛΟΣ**

#### **I. Σύντομο ιστορικό**

Το εκκλησιαστικό πρόβλημα των Σκοπίων, ως πτυχή του «Μακεδονικού ζητήματος», ξεκίνησε το 1941, όταν οι τρεις νοτιότερες εκκλησιαστικές επαρχίες του μέχρι τότε «Βασιλείου της Γιουγκοσλαβίας», δηλαδή η Μητρόπολη Σκοπίων, η Μητρόπολη Ζλετόβου - Στρωμνίτσας και η Επισκοπή Αχρίδος - Βιπλίων αποτελούσαν επαρχίες του Πατριαρχείου της Σερβίας. Με την κατάληψη της νότιας Σερβίας από τους Γερμανούς και τους Βουλγάρους συμμάχους τους η περιοχή προσαρτήθηκε στη Βουλγαρική Εξαρχία<sup>1</sup> και οι μέχρι τότε Σέρβοι ιεράρχες της τοπικής Εκκλησίας, είτε αντικατατάθηκαν άμεσα από Βούλγαρους αρχιερείς, όπως οι νόμιμοι και κανονικοί Μητροπολίτες Σκοπίων Ιωσήφ [Τσβίγκοβιτς], Ζλετόβου- Στρωμνίτσας Βικέντιος [Προντά-

---

1. Η οποία είχε ιδρυθεί όλως αντικανονικώς το 1870 με σουλτανικό φερμάνι και έδρα στην Κωνσταντινούπολη και παρά την καταδίκη της από το Οικουμενικό Πατριαρχείο το 1872 ως σχισματικής («φυλετικής παραсуναγωγής», κατά τον «Όρον» της Μεγάλης εν Κωνσταντινουπόλει τοπικής Συνόδου του 1872) συνέχισε την λειτουργία της μέχρι και τις αρχές του 1945, όταν κατόπιν Πράξεως του Οικουμενικού Πατριαρχείου ήρθη το βουλγαρικό σχίσμα (βλ. σχετικώς την κλασική πλέον μονογραφία του ΓΕΡ. Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, *Η άρσις του βουλγαρικού σχίσματος εν τω πλαισίω της Καθολικής Ορθοδοξίας του Ελληνισμού*, έκδ. δ', Αθήνα 2012). Για την δράση της Βουλγαρικής Εξαρχίας (1870-1945) στη απόσπαση πληθυσμών από την εκκλησιαστική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και την υπαγωγή τους στην δική της (βουλγαρική) εκκλησιαστική και, παραλλήλως, εθνική δικαιοδοσία, βλ. Αρχιμ. ΑΝΔΡΕΑ ΝΑΝΑΚΗ (νυν Μητροπολίτου Αρκαλοχωρίου), «Ο Μακεδονικός αγώνας και η Εκκλησία», στον τόμο: *Εκκλησία, Γένος, Ελληνισμός*, Κατερίνη 1993, σ. 63-79.

νωφ], ο μετέπειτα Πατριάρχης Σερβίας (1950-1958), είτε εκτοπίσθηκαν, όπως ο Επίσκοπος Αχρίδος Νικόλαος [Βελιμίροβιτς], ο ανακηρυχθείς το 2003 άγιος υπό της Εκκλησίας της Σερβίας, ο οποίος βρέθηκε στο στρατόπεδο συγκεντρώσεως Νταχάου, στη Γερμανία, μαζί με τον εκεί, επίσης, εκτοπισθέντα Πατριάρχη των Σέρβων Γαβριήλ [Ντότσιτς].

Το καθεστώς αυτό, των υπό «εξαρχική» εξουσία<sup>2</sup> τελουσών εκκλησιαστικών επαρχιών της νότιας Σερβίας παρέμεινε και μετά το 1944, όταν, μετά την υποχώρηση των Γερμανών και την αποχώρηση των συμμαχικών τους βουλγαρικών δυνάμεων, παρά το γεγονός ότι η απελευθερωθείσα περιοχή περιήλθε ξανά στην εθνική κυριαρχία της Γιουγκοσλαβίας, οι αρχές της χώρας, υπό τον Κροάτη στρατάρχη Γόσιπ Μπροζ Τίτο και το Κομμουνιστικό Κόμμα Γιουγκοσλαβίας (ΚΚΓ), δεν επέτρεψαν στους διωγμένους από τους Γερμανούς και Βουλγάρους Σέρβους ιεράρχες να επιστρέψουν στις θέσεις τους<sup>3</sup>. Τούτο είχε ως αποτέλεσμα η εκκλησιαστική οργάνωση της περιοχής, η οποία γεωγραφικά και διοικητικά αποτελούσε τότε μέρος του σερβικού κράτους και ονομαζόταν Νότια Σερβία ή Vardarska Banovina (δηλ. «Περιφέρεια/Διοίκηση του Βαρδάρη»), να συνεχίσει να παραμένει σε «βουλγαρικά χέρια»<sup>4</sup>.

Στις αρχές Δεκεμβρίου 1943 σε συνέδριο των παρτιζάνων, κατόπιν εισηγήσεως του αρχηγού τους Γόσιπ Τίτο<sup>5</sup>, ενεκρίθη ψήφισμα για τη δημιουργία Ομόσπονδης «Λαϊκής Δημοκρατίας της Μακεδονίας», ενώ στις αρχές Αυγούστου του 1944 το ψήφισμα αυτό οριστικοποιήθηκε, ως πολιτική από-

2. Κατά το διάστημα 1941-1945 της κατοχής της Γιουγκοσλαβίας υπό των δυνάμεων του «άξονα» (Γερμανών, Βουλγάρων) οι τρεις εκκλησιαστικές επαρχίες της Νότιας Σερβίας τελούσαν υπό τον έλεγχο των Βουλγάρων, εξαρχικών Μπτροπολιτών και συγκεκριμένα του Μεγάλου Τυρνόβου Σωφρονίου [Τσαβνιάρωφ] ως τοποτηρητού της Μπτροπόλεως Σκοπίων, του Νευροκοπίου Βόριδος [Ραζούμωφ] ως τοποτηρητού της Μπτροπόλεως Στρώμνιτσης και του Λοφτσού Φιλαρέτου [Παναγιώτωφ] ως τοποτηρητού της Μπτροπόλεως Αχρίδος.

3. Δ. ΓΟΝΗΣ, *Ιστορία των Ορθοδόξων Εκκλησιών Βουλγαρίας και Σερβίας*, Αθήνα 2001, σ. 265.

4. Κατά την χαρακτηριστική έκφραση του Ι. ΤΑΡΝΑΝΙΔΗ, *Οι Κατά Μακεδονίαν Σκλαβήνοι: Ιστορική πορεία και σύγχρονα προβλήματα προσαρμογής*, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 133. Πρβλ. και σημ. 8.

5. Βλ. σχετικώς Σ. ΚΑΡΓΑΚΟΥ, «Η τριτοίμη κατασκευή», σε: *Η απάντηση της Ιστορίας*, στο συλλογικό έργο «Μακεδονία. Ιστορία εναντίον προπαγάνδας» (επιμ. Γ. ΜΑΡΙΝΟΣ), Αθήνα: Αφιερωματική έκδοση *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 30.1.1997, σ. 54-55.

φαση, σε διευρυμένη κομματική σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στο ιστορικό μοναστήρι του Αγ. Προχόρου του Πτσίνσκι (Prohor Pcinjski)<sup>6</sup>, στα νότια του σημερινού κράτους της Σερβίας, κοντά στα σύνορα με την «πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας» (FYROM). Την απόφαση αυτή θα επικυρώσει τον Οκτώβριο του 1945 η Εθνοσυνέλευση του ΚΚΓ και έκτοτε η περιοχή αυτή θα αποτελέσει την μία από τις έξι «Λαϊκές Δημοκρατίες» της συσταθείσης «Ομοσπονδιακής Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας» (ΟΛΔΓ), με την επωνυμία «*Λαϊκή Δημοκρατία της Μακεδονίας*» (εφεξής: ΛΔΜ). Ένα κρατικό μόρφωμα με την ίδρυση του οποίου, δια της χρήσεως του ονόματος Μακεδονία, τέθηκε σε εφαρμογή η υπηρετούσα πολιτικές σκοπιμότητες εθνογενετική διεργασία περί αναδείξεως της ΛΔΜ ως πατρίδας του «μακεδονικού έθνους»<sup>7</sup> και των (νοτιογιουγκοσλάβων) κατοίκων της ως απογόνων των αρχαίων Μακεδόνων και συνεχιστών του πολιτισμού, των εθίμων και της γλώσσας τους. Επρόκειτο για μια διεργασία που αποσκοπούσε στον πλήρη πολιτικό έλεγχο της περιοχής αυτής από τους Γιουγκοσλάβους έναντι των Βουλγάρων, πρωτίστως, αλλά δευτερευόντως και των Ελλήνων, καθώς οι πρώτοι είχαν ισχυρά ερείσματα στην περιοχή από τα τέλη ακόμα του 19ου αιώνα και ένα μεγάλο ποσοστό των κατοίκων της εθεωρείτο βουλγαρικής αυτοσυνειδησίας και ως εκ τούτου έπρεπε να αφομοιωθεί τεχνητά,

---

6. ΚΑΡΓΑΚΟΥ, ό. π., σ. 54. Διόλου τυχαία, ασφαλώς, η επιλογή του χώρου της συσκέψεως σε ένα μοναστήρι, ως δηλωτική των προθέσεων της ηγεσίας του ΚΚΓ να συμπεριλάβει και την τοπική Ορθόδοξη Εκκλησία, ως εταίρο και σύμμαχο, στη στρατηγική των μελλοντικών αλυτρωτικών της βλέψεων στο βαλκανικό χώρο μέσω της δημιουργίας «μακεδονικού έθνους». Πρβλ. και σημ. 7.

7. Ε. ΚΩΦΟΥ, «*Ελληνικό κράτος και μακεδονικές ταυτότητες*», στον συλλογικό τόμο: *Μακεδονικές ταυτότητες στο χρόνο. Διεπιστημονικές προσεγγίσεις* (επιμ.: Ι. ΣΤΕΦΑΝΙΔΗ, Β. ΒΛΑΣΙΔΗ, Ε. ΚΩΦΟΥ), Αθήνα 2008, σ. 363-364. Στο μελέτημά του αυτό ο πολύπειρος διπλωμάτης θεωρεί ότι η εθνογενετική αυτή διεργασία υπηρετούσε το γιουγκοσλαβικό δόγμα της «ενιαίας Μακεδονίας», βάσει του οποίου ολόκληρος ο γεωγραφικός χώρος της Μακεδονίας ε χαρακτηριζόταν ως «εθνικά μακεδονικός» και επεδιώκετο να εμφανισθεί η ΛΔΜ ως κοιτίδα αυτού του («μακεδονικού») έθνους στο οποίο ανήκαν, επίσης, «αλύτρωτα» τμήματά του σε Ελλάδα και Βουλγαρία. Για μια περαιτέρω γενική επισκόπηση του Μακεδονικού κατά τη μεταπολεμική περίοδο, βλ. Ε. ΚΩΦΟΥ, «*Το Μακεδονικό από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ως την εποχή μας*», σε: Ι. ΚΟΛΙΟΠΟΥΛΟΣ και Ι. ΧΑΣΙΩΤΗΣ, *Η Νεότερη και Σύγχρονη Μακεδονία*, τ. Β΄, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 1992, σ. 246-295.

υπό ετέρας μορφής εθνότητα, όπως η επινοηθείσα «μακεδονική». Σε αυτή την τιτοϊκής εμπνεύσεως διεργασία θα συμπράξουν, ως πρόθυμοι συνεργάτες, και οι σκοπιανοί - σλαβομακεδόνες ιεράρχες, οι οποίοι αντικαθιστώντας σταδιακά τους βούλγαρους ιεράρχες και αποκτώντας, κατά τη δεκαετία του 1950 και εντεύθεν, τον πλήρη έλεγχο της τοπικής Ορθόδοξης Εκκλησίας της Νότιας Σερβίας, θα διεκδικήσουν την ανεξαρτησία τους από το Πατριαρχείο της Σερβίας<sup>8</sup>. Τούτο θα το επιχειρήσουν επιδιώκοντας την σύσταση μιας νέας, καταρχάς αυτόνομης και εν συνεχεία αυτοκέφαλης, εκκλησιαστικής δομής στη βάση του όλως αντικανονικού εθνοφυλετικού κριτηρίου ερειδομένου, εν προκειμένω, στη βάση μιας επίπλαστης («μακεδονικής») εθνικής ταυτότητας, προσδιορίζοντας ονοματολογικά την μεταρρυθμισμένη διοικητικά και οργανωτικά Εκκλησία που ήθελαν να συστήσουν ως «Μακεδονική Ορθόδοξη Εκκλησία». Πρόκειται για το εκκλησιαστικό πρόβλημα των Σκοπίων, το οποίο ανακύπτει το 1945, κορυφώνεται το 1967 και συνεχίζει να παραμένει άλυτο μέχρι τις ημέρες μας<sup>9</sup>.

## **II. Το αίτημα του 1945 για εκκλησιαστική ανεξαρτησία**

### **1. Τα ιστορικά και «κανονικά» επιχειρήματα των Σκοπίων**

Στο πλαίσιο της συμπλεύσεως της με το τιτοϊκό καθεστώς για την επίτευξη του στόχου δημιουργίας «μακεδονικής» ταυτότητας, η τοπική ηγεσία

---

8. Όπως επισημαίνει ο Ι. ΤΑΡΝΑΝΙΔΗΣ, μετά τον πόλεμο (1945), στις διοικήσεις των εκκλησιαστικών επαρχιών της Νότιας Σερβίας σταδιακά «η διαφορά θα επέλθει με την αντικατάσταση των βουλγάρων αρχιερέων από σλαβομακεδόνες, οι οποίοι, όμως, απαίτησαν την αυτονομία τους από την Εκκλησία της Σερβίας», βλ. εφημ. «Το Βήμα», 19.05.2002, σ. Α 42. Η αντικατάσταση αυτή ήλθε και ως συνέπεια της άρσεως του βουλγαρικού σχίσματος, το 1945, με Πράξη του Οικουμενικού Πατριαρχείου, γεγονός που εσήμανε και το τέλος της λειτουργίας και δράσεως της (σχισματικής) Βουλγαρικής Εξαρτίας (και) στη περιοχή της νότιας Σερβίας· πρβλ. σημ. 1 και 3.

9. Βλ. όλως προσφάτως, εξ αφορμής της επανενάρξεως των διαπραγματεύσεων μεταξύ Ελλάδος και FYROM για το ονοματολογικό, Μ. ΤΡΙΤΟΥ, *Σύντομη ιστορική θεώρηση του εκκλησιαστικού προβλήματος των Σκοπίων*, <http://www.tomfea.gr>, 25.01.2018 (τελευταία πρόσβαση: 30.03.2018)· Χ. ΑΝΔΡΕΟΥΛΟΥ, *Η εκκλησιαστική πτυχή στο «Μακεδονικό ζήτημα»*, <http://www.amen.gr>, 01.02.2018 (τελευταία πρόσβαση: 30.03.2018) και Α. ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ, *Η «Αυτοκέφαλη Μακεδονική Εκκλησία». Η εκκλησιαστική πτυχή του «Μακεδονικού»*, <http://orthodoxia.info/news>, 23.02.2018 (τελευταία πρόσβαση: 30.03.2018).

των Σκοπίων, συνεπικουρούμενη από πολιτικά ομόφρονες κληρικούς, θα προλείανει το έδαφος για την ίδρυση της ΛΔΜ, όταν επτά μήνες πριν την επίσημη ανακήρυξη της Ομόσπονδης Λαϊκής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας και την ίδρυση της ΛΔΜ τον Οκτώβριο του 1945 θα διακηρύξει τη βούλησή της για την ανασύσταση της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος, ως «Μακεδονικής» (sic) αυτόνομης Εκκλησίας με προφανή το στόχο της δημιουργίας τετελεσμένων.

Σε κληρικολαϊκή συνέλευση 300 εκπροσώπων πολιτικών και εκκλησιαστικών φορέων, την οποία συγκάλεσε στα Σκόπια στις 4 Μαρτίου 1945 η ελεγχόμενη από το κομμουνιστικό καθεστώς και την ομάδα αυτόχθονων σκληροπυρηνικών ιερέων «Επιτροπή Πρωτοβουλίας για την οργάνωση Ορθόδοξης Εκκλησίας στη Μακεδονία» και στο πλαίσιο του στόχου της αυτονομίσεως της εκκλησιαστικής τους επαρχίας από την Εκκλησία της Σερβίας, στην οποία ανήκε διοικητικά από το 1922<sup>10</sup>, αποφασίστηκε να αναβιώσει η Αρχιεπισκοπή Αχρίδος, ως «Μακεδονική» αυτόνομη Εκκλησία, η οποία, σύμφωνα με το Ψήφισμα που εκδόθηκε, δεν θα είναι υποτεταγμένη σε καμία τοπική Ορθόδοξη Εκκλησία (άρθρο 1). Η Εκκλησία θα έχει εθνικούς επισκόπους και εθνικό κλήρο, οι οποίοι θα διαφυλάξουν την «ιδιαιτερότητα του “μακεδονικού λαού” να παραμείνει στη δική του Εκκλησία» (άρθρο 2). Στην εκπλήρωση του ίδιου στόχου αποσκοπούσαν και τα δευτερεύουσας σημασίας αιτήματα της «Επιτροπής Πρωτοβουλίας» που αναφέρονταν τόσο στη χρήση της «μακεδονικής» γλώσσας κατά τη διάρκεια της τελέσεως των μυστηρίων εντός των γεωγραφικών ορίων της ΛΜΔ, όσο και αυτά που ανεφέρονταν στον κατ' αποκλειστικότητα διορισμό «μακεδόνων» κληρικών<sup>11</sup>.

10. Βάσει του Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου του 1922, επί πατριαρχίας Μελετίου Δ' (Μεταξάκη), οι μέχρι τότε υπό τον πατριαρχικό οικουμενικό θρόνο τελούσες κανονικές επαρχίες, ήτοι αυτές των Μητροπόλεων Σκοπίων, Ρασκοπρεσρένης, Δεβρών και Βελισσού, Πελαγονίας, Πρεσπών και Αχριδών, χειραφετήθηκαν και προσαρτήθηκαν στην Αυτοκέφαλη Ορθόδοξη Εκκλησία της Σερβίας. Βλ. «Τόμος της χειραφετήσεως των εις την Σερβικήν Εκκλησίαν περιελθουσών 1. Μητροπόλεων του Οικ. Θρόνου και της αναγνωρίσεως της γενομένης ενότητος», Εκκλησιαστική Αλήθεια ΜΒ' (1922) 170-171.

11. Α. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ, *Ο κόσμος της Ορθοδοξίας. Η Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία στο παρελθόν και το παρόν*, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 59-61

Επιχειρώντας, επίσης, να θεμελιώσουν νομοκανονικά τα επιχειρήματά τους<sup>12</sup>, οι θεωρητικοί της «Επιτροπής Πρωτοβουλίας» για την ίδρυση της εθνικής Εκκλησίας των «Μακεδόνων», επικαλέσθηκαν δύο εκκλησιαστικούς κανόνες<sup>13</sup>. Αυτοί ήταν οι καν. 17 της Δ' Οικουμενικής Συνόδου (451) και 38 της Πενθέκτης (691). Ο πρώτος ορίζει: «*Εἰ δέ τις καὶ ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις ἢ καὶ αὐθις καινισθεῖν, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις, καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παροικιῶν ἢ τάξις ἀκολουθεῖται*»<sup>14</sup>. Ο δεύτερος κανόνας που αποτελεί, επί της ουσίας, επανάληψη της τελευταίας περιόδου του προηγούμενου, και ο οποίος αποτέλεσε το κύριο επιχείρημα του Λενκο Arson, θεολόγου από το Κουμάνοβο, στην εισήγησή του στην κληρικολαϊκή συνέλευση του Μαρτίου 1945 στα Σκόπια<sup>15</sup>, ορίζει ότι «*Τὸν ἐκ τῶν Πατέρων ἡμῶν τεθέντα κανόνα καὶ ἡμεῖς παραφυλάττομεν, τὸν οὕτω διαγορευόντα· Εἴ τις ἐκ*

---

12. Βεβαίως γεννάται, εν προκειμένω, το ερώτημα υπό ποίαν έννοιαν δύναται να αποφαινεται για ζητήματα νομοκανονικά μια σαφέστατα πολιτικής συγκροτήσεως (εξωεκκλησιαστική) «Επιτροπή Πρωτοβουλίας», μετά της οποίας το καθεστώς δεν επέτρεψε καν την επικοινωνία στον μέχρι τότε νόμιμο και κανονικό Μητροπολίτη Σκοπίων Ιωσήφ, παρότι, μάλιστα, ο τελευταίος ασκούσε και χρέη τοποτηρητιού του Πατριαρχικού θρόνου της Σερβίας καθώς δεν είχε επιστρέψει ακόμη από την εξορία στο Νταχάου ο Πατριάρχης Γαβριήλ. Στον Ιωσήφ είχε απαγορευθεί από το καθεστώς η μετάβαση στα Σκόπια με έγγραφο του Υπ. Εσωτερικών Βλάντο Ζέτσεβιτς προς τη Σύνοδο τον Μάρτιο του 1945. Ο Ιωσήφ μετέβη στη πόλη Βράνια, όπου είχε μεταφερθεί προσωρινώς η έδρα της Μητροπόλεώς του, για να παρακολουθεί και κατευθύνει από εκεί τις εξελίξεις, αλλά και από εκεί, λόγω διαμαρτυριών που διοργάνωσαν οι τοπικές αρχές, διετάχθη από την κεντρική εξουσία να αποχωρήσει, βλ. σχετ. Γ. ΛΟΗ, *Ο Πατριάρχης των Σέρβων Γερμανός. Βίος - δράση (1958-1990)*, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 355-357. Πρβλ. και σημ. 20.

13. Βλ. σχετ. ΓΟΝΗΣ, ό. π., σ. 277. Για το κατά πόσον θα μπορούσαν να έχουν εφαρμογή οι εν λόγοι Κανόνες στο ζήτημα της «Μακεδονικής» Εκκλησίας των Σκοπίων, βλ. παρακάτω (υπό § II, 2 [γ]).

14. Οι ιεροί κανόνες στην παρούσα μελέτη παραπέμπονται με βάση την κριτική έκδοση του Ρ. - Ρ. JOANNOU, *Discipline générale antique: τ. I/1: Les canons des conciles oecumeniques* τ. I/2: *Les canons des Synodes Particuliers* τ. II: *Les canons des Pères Grés*, Grottaferrata (Roma) 1962-1964.

15. Γ. ΤΣΟΥΠΡΑΣ, «*Η σχισματική "Μακεδονική Εκκλησία" και οι "κανονικοί" ισχυρισμοί της για αυτοκεφαλία*», Νομοκανονικά 1/2015, σ. 87-88. Βλ. ήδη και την μόλις κυκλοφόρησασα μονογραφία Γ. Β. ΤΣΟΥΠΡΑ, *Εκκλησία και εθνογένεση. Η «Μακεδονική» Ορθόδοξη Εκκλησία στην υπηρεσία των Σκοπίων*, Αθήνα 2018.



βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἡ αὐθις καινισθείη, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἡ τάξις ἀκολουθεῖται»<sup>16</sup>.

Το γράμμα και το πνεύμα των κανόνων αὐτῶν συνδέεται με το δικαίωμα που εἶχε ο βυζαντινός αυτοκράτορας να επιφέρει μεταβολές στην εκκλησιαστική διοίκηση, όταν υπήρχαν αλλαγές στην πολιτική διοίκηση εντός των ορίων της αυτοκρατορίας, συνοψίσθηκαν δε οι δύο αυτοί κανόνες στη γνωστή αρχή του ιερού Φωτίου «τά ἐκκλησιαστικά καί μάλιστα γε τά περί τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατεῖαις καί διοικήσεσι συμμεταβάλλεσθαι εἴωθεν»<sup>17</sup>, αρχή η οποία, ἐπί της ουσίας, συνιστοῦσε μια ερμηνευτική διατύπωσή τους, ἀλλά δεν αποτελοῦσε δεσμευτικό κανόνα, ὅπως φαίνεται ἀπό τη λέξη «εἴωθεν» που χρησιμοποιήθηκε<sup>18</sup>. Την ἐπὶ κληση, μάλιστα, των ὡς ἀνω ιερῶν κανόνων συνόδευε η πρόθεση για διατήρηση της κανονικῆς ἐνότητας της ὑπὸ ἴδρυση νέας ἐθνικῆς («Μακεδονικῆς») Εκκλησίας με το Πατριαρχεῖο της Σερβίας<sup>19</sup>. Την πρόθεση, αὐτή στην πράξη ὑπονόμει η ἐξ ὑπαρχῆς προδήλως ἀντικανονική συμπεριφορά της «κληρικολαϊκῆς συνελεύσεως», που λειτουργοῦσε ἐξωθεσμικά<sup>20</sup> δημιουργώντας ἐν τοῖς πράγμασι σχίσμα στους κόλπους της Εκκλησίας της Σερβίας.

## 2. Κριτική θεώρηση των απαιτήσεων

Επὶ της ουσίας, το πλαίσιο των χρησιμοποιηθέντων επιχειρημάτων για ἀνεξαρτησία ἐστερείτο πραγματικῶν ιστορικῶν, εκκλησιολογικῶν και νομοκανονικῶν ερεισμάτων, καθῶς:

16. Πρβλ. και ΑΓΑΠΙΟΥ Ιερομονάχου και ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ Μοναχού, *Γινδάλιον της νόπις νπός της Μιάς, Αγίας, Καθολικῆς και Αποστολικῆς Εκκλησίας, ἦτοι ἀπάντες οι Ιεροί και Θεοί Κανόνες*, Ζάκυνθος 1864 (12η ἐπανάκδ.: Αθήναι 1998], σ. 253.

17. Βλ. Ι. ΒΑΛΕΤΤΑΣ, *Φωτίου του σοφωτάτου και αγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Επιστολαί*, ἐν Λονδίνω 1864, σ. 162.

18. ΤΣΟΥΠΡΑΣ, ὁ. π., σ. 92.

19. ΓΟΝΗΣ, ὁ. π., σ. 269 και ΛΟΗΣ, ὁ. π., σ. 361.

20. Καθῶς τέτοιο σώμα («κληρικολαϊκή συνέλευση») δεν προβλεπόταν στον Καταστατικό Χάρτη (πολιτειακό νόμο) του Πατριαρχείου Σερβίας. Συνεπῶς οι «διακρῦξεις» που ἐξέδιδε η ἐν λόγω «Συνέλευση» εἶχαν περισσότερο τον χαρακτήρα ἐνός πολιτικού μανιφέστου, ξένου προς την κανονική τάξη της Ὀρθοδόξου Εκκλησίας. Για τις κληρικολαϊκῆς συνελεύσεις ὡς παραφθορά της συνοδικότητας στη θεσμική Εκκλησία, βλ. Μπτροπολίτου Περγάμου ΙΩΑΝΝΟΥ ΖΗΖΙΟΥΛΑ, «Ο Συνοδικός θεσμός. Ιστορικά, εκκλησιολογικά και κανονικά προβλήματα», Θεολογία 80 (2009) 37-39.

α) Η επίκληση του επιχειρήματος ότι η νέα «Μακεδονική Εκκλησία» αποτελεί ιστορική συνέχεια της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος δεν ευσταθεί διότι η εν λόγω Αρχιεπισκοπή δεν υπήρξε ποτέ εθνική Εκκλησία, αφού δεν ταυτίστηκε με την πολιτική υπόσταση κανενός σλαβικού κράτους· δεν υπήρξε ποτέ κανονικώς αυτοκέφαλη Εκκλησία, αφού δεν ιδρύθηκε με απόφαση πατριαρχική, κατά τα εκκλησιαστικά θέσμια, αλλά με αυτοκρατορική διάταξη (του Ιουστινιανού, με αρχική ονομασία «Αρχιεπισκοπή Πρώτης Ιουστινιανής»), η οποία δεν επικυρώθηκε από το Οικουμενικό Πατριαρχείο, αλλά αναγνωρίστηκε *de facto*, μετονομάστηκε τον 11ο αιώνα σε «Αχρίδος» και καταργήθηκε το 1767, ενσωματωθεισών των εκκλησιαστικών επαρχιών της στον Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως<sup>21</sup>. Δεν είχε ποτέ την ονομασία «μακεδονική», αφού ποτέ δεν είχε μακεδονικό χαρακτήρα, καθώς το ποιμνίό της ήταν μεικτό: ελληνικό, βουλγαρικό, σερβικό και γεωγραφικά μόνο ένα μικρό τμήμα του σημερινού κράτους των Σκοπίων (FYROM) περιλαμβανόταν στην Αρχιεπισκοπή Αχρίδος. Το μεγαλύτερο μέρος της ξεπερνούσε κατά πολύ τα μικρά δικαιοδοσιακά όρια της σημερινής σχισματικής Εκκλησίας των Σκοπίων. Πλην της πόλεως και μικρής περιοχής γύρω από αυτήν, το υπόλοιπο μέρος της τότε Αρχιεπισκοπής ανήκει σήμερα στις Εκκλησίες Βουλγαρίας, Σερβίας, Αλβανίας και Ελλάδος<sup>22</sup>.

β) Η απαίτηση να έχει η «Μακεδονική» Εκκλησία εθνικούς («Μακεδόνες») Επισκόπους και εθνικό κλήρο, διά της χρήσεως (ακριβώς ειπείν του σφετερισμού) του όρου «Μακεδονία», εγκαινιάζει την πολιτική της φαλκιδεύσεως της ιστορίας και του πολιτισμού του Ελληνισμού, θίγοντας την ιστορική και άρα και την εθνική υπόσταση των ελληνικών Μπτροπόλεων στη Μακεδονία, τη Βόρειο Ελλάδα. Ακόμη και στην περίπτωση που γινόταν επίκληση της αληθούς, καθαρά σλαβικής<sup>23</sup>, φυλετικής/εθνικής τους ταυτότητας, αυτή θα ερχόταν σε αντίθεση με τις αρχές της χριστιανικής διδασκαλίας<sup>24</sup> καθώς

21. Α. Κ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ, «*Νομοκανονική θεώρηση του καθεστώτος κανονικής δικαιοδοσίας της Αρχιεπισκοπής Αχρίδος*», *Μακεδονικά*, 36 (2007), σ. 97-109.

22. Ι. ΤΑΡΝΑΝΙΔΗΣ, *Ιστορία της Σερβικής Εκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 112-114 και ΓΟΝΗΣ, ό. π., 278-279.

23. ΤΑΡΝΑΝΙΔΗΣ, *Οι "κατά Μακεδονίαν σκλαβήνοι"*, ό. π., ιδίως σ. 44-47, 90-95, 121-126.

24. Βάσει της οποίας το κριτήριο της οργανώσεώς της υπήρξε, εξ υπαρχής, γεωγραφικό, με έναν Επίσκοπο σε κάθε πόλη, στον οποίο υπήχθησαν όλοι οι κάτοικοι

εισάγει ευθέως το φυλετικό κριτήριο το οποίο αντιμετωπίζεται από την Ορθόδοξη Εκκλησία «*ὡς ἀντικείμενον τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι*», εν προκειμένω δε επανεισάγει την αίρεση του εθνοφυλετισμού, όπως είχε συμβεί το 1870 και με την ίδρυση της Βουλγαρικής Εξαρχίας<sup>25</sup>. Εις ότι αφορά το αίτημα περί αναγνώρισεως και καθιερώσεως της «μακεδονικής» γλώσσας, ο ισχυρισμός ότι αυτή είναι μοναδική και πρέπει να κατοχυρωθεί ως «μακεδονική», έχει από μακρού καταρριφθεί. Η γλώσσα αυτή είναι σερβοβουλγαρική, ένα «σλαβικό ἰδίωμα», όπως έχει ήδη ενδελεχώς αναλυθεί και καταδειχθεί από την επιστημονική έρευνα<sup>26</sup>, και, άρα, σε καμμία περίπτωση δεν μπορεί να θεωρηθεί και ονομασθεί «μακεδονική».

γ) Οι κανόνες 17 της Δ' Οικουμενικής, 38 της Πενθέκτης και η αρχή του ιερού Φωτίου, πράγματι, χρησιμοποιήθηκαν από το Οικουμενικό Πατριαρχείο για την χειραφέτηση εκκλησιαστικών επαρχιών ως συνάρτηση και αποτέλεσμα γεωπολιτικών μεταβολών σε διάφορα έθνη/κράτη, ωστόσο στη περίπτωση της ΛΔΜ, και κατά προέκταση της «Μακεδονικής» Εκκλησίας, οι κανόνες αυτοί δεν ήταν επιτρεπτό να εφαρμοσθούν, διότι τέτοιες (γεωπολιτικές) μεταβολές την εποχή αυτή δεν υπήρξαν. Η ΛΔΜ αποτελούσε την μία από τις έξι «Λαϊκές Δημοκρατίες» της υπό ενιαία κρατική διοίκηση συσταθείσης «Ομοσπονδιακής Λαϊκής Δημοκρατίας Γιουγκοσλαβίας», αποτελώντας ομόσπονδο τμήμα του κράτους με περιορισμένες δικαιοδοσίες. Συνεπώς, από πλευράς κανόνων ουδέν έρεισμα εκκλησιαστικής της χειραφετήσεως υφίστατο, ενώ το επιχείρημα για τη δημιουργία ιδιαίτερης (αυτόνομης) εθνικής Εκκλησίας με γνώμονα την «μακεδονική» σύσταση του ποιμνίου της ΛΔΜ προσέκρουε ευθέως, κατά τα προεκτεθέντα, σε εκκλησιολογικές και νομοκανονικές αρχές της Ορθοδόξου Εκκλησίας.

---

της περιοχής, χωρίς εθνική, ή γλωσσική διάκριση, κατά την αποστολική διδασκαλία: «*οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἔσπε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ*» (Γαλ. 3.28).

25. Για την καταδίκη της εν λόγω Βουλγαρικής Εξαρχίας, ως «φυλετικής παρασυναγωγής», βλ. σχετ. σημ. 1. Πρβλ. και σημ. 24.

26. Βλ. για την έγκυρη και υπεύθυνη γλωσσολογική ανάλυση του θέματος, Ν. ΑΝΔΡΙΑΤΗΣ, *Το Ομοσπονδιακό κράτος των Σκοπίων και η γλώσσα του*, Θεσσαλονίκη 1960 (ανατ. Αθήνα 1992) ιδίως σ. 26-31. Πρβλ. και Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ, «Γλωσσικές παρακαράξεις. Η "Μακεδονική" των Σκοπίων και τα περί σλαβομακεδονικής μειονότητας», εφημ. «Το Βήμα», 3.8.2008.

Στο «κίνημα» αυτό για τη απόδοση ανεξαρτησίας με «μακεδονική» ταυτότητα στις τρεις εκκλησιαστικές επαρχίες του Νότου το Πατριαρχείο της Σερβίας θα αντιδράσει προσεκτικά. Εν πρώτοις, θα υπενθυμίσει ότι οι τρεις αυτές επαρχίες έχουν παραχωρηθεί με τον Συνοδικό Τόμο του 1922 από το Οικουμενικό Πατριαρχείο στο Πατριαρχείο της Σερβίας, συνεπώς αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του τελευταίου. Ακολουθώντας, θα επισημάνει ότι η απόφαση της «κληρικολαϊκής συνελεύσεως» του Μαρτίου 1945 στα Σκόπια για την ανακήρυξη της εκκλησιαστικής επαρχίας του Νότου ως ανεξάρτητης και της ονομασίας της ως «*Μακεδονικής Εκκλησίας*», είναι πράξη αυταρχική και αντικανονική. Τέλος, θα καταστήσει σαφές ότι δεν είναι δυνατόν να υπάρξει η οποιαδήποτε ανασυγκρότηση της οιασδήποτε εκκλησιαστικής επαρχίας του χωρίς τη δική του γνώμη, ως Εκκλησίας-μητρός<sup>27</sup>, υπενθυμίζοντας ότι κατά το Κανονικό Δίκαιο, η παραχώρηση αυτονομίας ή αυτοκέφαλου καθεστώτος σε μία εκκλησιαστική περιφέρεια υπάγεται στην αρμοδιότητα συλλογικού οργάνου της Εκκλησίας, και ειδικότερα συνόδου Επισκόπων<sup>28</sup>.

### **III. Η παραχώρηση της αυτονομίας διά «κανονικού ελιγμού»**

Ακολουθεί μια άκαρπη περίοδος (1945-1958) συζητήσεων και διαβουλεύσεων, επί πατριαρχίας Γαβριήλ (1945-1950) και Βικεντίου (1950-1958), με την «*Επιτροπή Πρωτοβουλίας*» (την υποστηριζόμενη από το πανίσχυρο την εποχή αυτή κομμουνιστικό καθεστώς) να εμμένει στις αξιώσεις της για εκκλησιαστική ανεξαρτησία και το Πατριαρχείο Σερβίας να ανθίσταται στο αίτημα αυτό, προτάσσοντας κριτήρια εκκλησιολογικά και κανονικά, διατε-

---

27. Επισημαίνεται ότι ιστορικά και εκκλησιο-κανονικά ο όρος *Εκκλησία μητήρ* δεν ταυτίζεται με τον όρο *Μπέρα Εκκλησία* που χαρακτηρίζει μόνο το Οικουμενικό Πατριαρχείο, βλ. *Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Επιτροπή της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου, Σαμπεζύ, 7-13 Νοεμβρίου 1993. Πρακτικά*, Σαμπεζύ Γενεύης, 1994, σ. 320. Πρβλ. Αρχιμ. Γρ. ΠΑΠΑΘΩΜΑ, «*Η αποδοχή της "Εκκλησιαστικής Διασποράς" συνεπάγεται ανάρτηση της Εκκλησίας (κανόνας 28/Δ')*. Μια άλλη εκδοχή επιλύσεως αυτού του εκκλησιο-κανονικού ζητήματος», *Θεολογία* 80 (2009) 131 και Δ. ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ, «*Το Αυτοκέφαλον και το Αυτόνομον στην πορεία προς την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθόδοξου Εκκλησίας*», *Θεολογία* 85 (2015) 201.

28. Βλ. διεξοδικώς για τα θέματα της (υφ' όρων) παραχώρησης καθεστώτος αυτονομίας/αυτοκεφαλίας σε εκκλησιαστικές επαρχίες, εις Α. ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ - Γρ. ΛΙΑΝΤΑ, *Οι θεσμοί του αυτοκέφαλου και του αυτονόμου καθεστώτος στην Ορθόδοξη Εκκλησία. (Μελέτες - Πηγές)*, Θεσσαλονίκη 2014, ιδίως σ. 15-45, 61-65 και 68-78.

θειμένο, ωστόσο, προκειμένου να εκτονώσει και εξομαλύνει την κατάσταση, να παραχωρήσει κάποια από τα δικαιώματα τα οποία διεκδικούσε η «Επιτροπή», όπως η χρήση της τοπικής (σλαβο- «μακεδονικής») γλώσσας και η εκλογή στις τρεις επαρχίες της Νότιας Γιουγκοσλαβίας αυτόχθονων κληρικών σε θέσεις αρχιερέων<sup>29</sup>.

Στα τέλη του 1958 η «Επιτροπή Πρωτοβουλίας» θα προκαλέσει τη ρήξη, προχωρώντας την υλοποίηση του σχεδίου που είχε δρομολογηθεί, δεκατρία χρόνια πριν (τον Μάρτιο του 1945, στην κληρικολαϊκή συνέλευση των Σκοπίων). Συγκαλώντας τον Οκτώβριο του 1958 στην Αχρίδα νέα κληρικολαϊκή συνέλευση<sup>30</sup> θα προχωρήσει στην πραξικοπηματική αναγόρευση της Εκκλησίας των Σκοπίων, ως αυτόνομης και τιτλοφορούμενης ως «Μακεδονικής», απόφαση που ολοκληρώθηκε με την εκλογή ως επικεφαλής μητροπολίτη της του μέχρι τότε Επισκόπου Τόπλιτσας του Πατριαρχείου Σερβίας Δοσιθέου [Στοϊκοβιτς], υπό τον τίτλο του «Αρχιεπισκόπου Αχρίδος και Σκοπίων και Μητροπολίτου Μακεδονίας», με έδρα στα Σκόπια.

Το Πατριαρχείο της Σερβίας, στον θρόνο του οποίου είχε ανέλθει από τον Σεπτέμβριο του 1958 ο από Ζίπσης Γερμανός [Τζόριτς] (1958-1990), δεν αποδέχθηκε τις αποσχιστικές αυτές κινήσεις. Τις κατεδίκασε μεν, αλλά υπό την ασφυκτική πίεση του κομμουνιστικού καθεστώτος<sup>31</sup> υποχρεώθηκε να ενδώσει και μεταξύ των ετών 1958 και 1967, στο πλαίσιο ενός αναγκαστικού κανονικού ελιγμού, παρεχώρησε την αυτονομία σε αυτή την περιοχή, παρέχοντας εσωτερική, εντός των πατριαρχικών δομών, αυτονομία στις Μητροπόλεις της Νότιας Γιουγκοσλαβίας, υπό «Καταστατικό» που όριζε την ονομασία της νέας, αυτόνομου αυτής Εκκλησίας ως «Μακεδονική Ορθόδοξη Εκκλη-

29. ΛΟΗΣ, ό. π., σ. 363.

30. Η «συνέλευση» αυτή, ως γενομένη χωρίς την άδεια και τη γνώμη του αρμοδίου αρχιερέως, υπήρξε προδήλως αντικανονική και άκυρη, όπως ορίζουν οι σχετικοί κανόνες 31, 34 και 39 Αγίων Αποστόλων, 18 και 30 Δ' Οικουμενικής και 31 Πενθέκτης. Επίσης, υπήρξε και αντικαταστατική, διότι η δικαιοδοσία για την ίδρυση και ονομασία νέων επαρχιών, ανήκε μόνο στην Σύνοδο της Ιεραρχίας, βάσει του άρθρου 16 του Καταστατικού της Εκκλησίας της Σερβίας, βλ. ΤΑΡΝΑΝΙΔΗ, *Ιστορία*, ό. π., σ. 148.

31. Την οποίαν πίεση, ο (μετά την εκθρόνισή του από τους Γερμανούς επανελθών τον Νοέμβριο του 1946 από την εξορία) Πατριάρχης Γαβριήλ [Νιτόζιτς] (1937-1950) χαρακτήρισε σε ποιμαντορική του εγκύκλιο ως «Γολγοθάν», βλ. Α. ΑΙΤΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, *Ο κόσμος της Ορθοδοξίας. Η Σερβική Ορθόδοξη Εκκλησία*, Θεσσαλονίκη 1968, σ. 278.

σία» (εφεξής: ΜΟΕ). Ο Πατριάρχης Γερμανός μετέβη στα Σκόπια και τον Ιούλιο του 1959 χειροτόνησε τον Κλήμεντα [Τραϊκόβσκι] σε Επίσκοπο Πρεσπών και Βιτωλίων με έδρα στο Μοναστήρι. Στη συνέχεια οι Δοσίθεος και Κλήμης χειροτόνησαν τον Ναούμ [Ντιμόβσκι] σε Επίσκοπο Ζλετόβου και Στρωμνίτσας με έδρα στο Σπιπ. Έτσι η σχέση κανονικής ενότητας της ΜΟΕ με το Πατριαρχείο της Σερβίας, έστω σε ατμόσφαιρα αμοιβαίας καχυποψίας, διατηρήθηκε μέχρι το 1967, χρονιά κατά την οποία η ΜΟΕ απαίτησε την αυτοκεφαλία της έχοντας, φυσικά, σύμμαχό της στην επιδίωξή της αυτή το κομμουνιστικό καθεστώς του Τίτο. Ο στρατάρχης Τίτο, εξ ορισμού άθεος, στα πλαίσια της γενικότερης προσπάθειας για διαμόρφωση μιας τοπικής εθνικής φυσιογνωμίας έδωσε ιδιαίτερη σημασία στην πλήρη ανεξαρτησία της τοπικής «μακεδονικής» Εκκλησίας, την οποία ο ίδιος υποκίνησε και προσπάθησε να επιβάλλει για λόγους πολιτικής ωφέλειας.

#### **IV. Η αντιπαράθεση στα άκρα: Το σχίσμα του 1967**

Η σκοπιανή - σλαβομακεδονική εκκλησιαστική ηγεσία υπηρετώντας τότε τα ευρύτερα πολιτικά σχέδια του καθεστώτος για δημιουργία «μακεδονικού» κράτους, τον Ιούλιο 1967, σε κοινή συνεδρίαση της Συνόδου των τεσσάρων αρχιερέων της<sup>32</sup> και των εκπροσώπων της κληρικολαϊκής συνελεύσεως, ανέκλυξε de facto την πλήρη ανεξαρτησία της από την Εκκλησία της Σερβίας, ανακηρύσσοντας μονομερώς την ΜΟΕ ως αυτοκέφαλη. Γινόταν έτσι από τότε φανερό ότι το «μακεδονικό» εκκλησιαστικό πρόβλημα, δεν ήταν εκκλησιαστικό, αλλά -και εξ υπαρχής- πολιτικό<sup>33</sup>.

Η Εκκλησία της Σερβίας, μη αποδεχομένη την ως άνω εδαφική και πνευματική συρρίκνωσή της, τον Σεπτέμβριο 1968 κήρυξε την αυτοαποκαλούμενη ως «Μακεδονική» Εκκλησία των Σκοπίων «σχισματική θρησκευτική

---

32. Καθώς πέραν του αναγνωρισθέντος (στο πλαίσιο της παραχωρηθείσης, τον Ιούνιο του 1959, αυτονομίας) ως Αρχιεπισκόπου Αχρίδος και μητροπολίτου «Μακεδονίας» Δοσίθεου και των εν συνεχεία κανονικώς εκλεγέντων μητροπολιτών Κλήμεντος Πρεσπών και Ναούμ Ζλετόβου, την άνοιξη του 1966 η Σύνοδος αυτή των τριών μητροπολιτών, όλως αντικανονικώς, ίδρυσε νέα εκκλησιαστική επαρχία, αυτή της Βελισσού (Βελίκης/Velickom), με έδρα στην Αχρίδα, εκλέγοντας σε αυτήν ως επίσκοπο τον Μεθόδιο [Ποπόφσκι].

33. Βλ. ΓΟΝΗ, ό. π, σ. 276.

οργάνωση»<sup>34</sup>, δηλ. την απέκοψε από την σχέση (ιερο-) κανονικής ενότητας μαζί της, όχι επειδή η ΜΟΕ ήταν αιρετική ως προς το ορθόδοξο δόγμα, αλλά επειδή παρεξέκλινε από βασικές εκκλησιολογικές αρχές και διοικητικούς ιερούς κανόνες, κοινοποιώντας την απόφασή της αυτή και στις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες.

Την πράξη αυτή της κηρύξεως της ΜΟΕ ως σχισματικής αναγνώρισαν στη συνέχεια και οι υπόλοιπες Ορθόδοξες Εκκλησίες, με πρώτη την Εκκλησία της Ελλάδος, η οποία, με απόφαση της υπό τον Αρχιεπίσκοπο Ιερώνυμο [Κοτσώνη] τότε «Αριστίνδην» Ι. Συνόδου, θεώρησε ως «*πάντη αντικανονικών και άθεσμον τον τρόπον κατά τον οποίον ανεκηρύχθη εις αυτοκέφαλον η λεγομένη Μακεδονική Εκκλησία*», και «*κατά τα υπό των ιερών κανόνων επιτασσόμενα*» διέκοψε «*πάντα δεσμόν και πάσαν μετά των σχισματικών επισκόπων και λοιπών κληρικών αυτής επικοινωνίαν*»<sup>35</sup>.

Επίσης, σε ρητή καταδίκη της συμπεριφοράς της ΜΟΕ προχώρησαν, εκφράζοντας με Γράμματά τους τη συμπαράσταση των Εκκλησιών τους προς το Πατριαρχείο της Σερβίας, οι Πατριάρχες Ιεροσολύμων Βενέδικτος [Παπαδόπουλος] και Αντιοχείας Θεοδόσιος ΣΤ΄ [Αμπουρτζέλη], ο τοποτηρητής του (κηρεύοντος) Πατριαρχείου Αλεξανδρείας Λεοντοπόλεως Κωνσταντίνος [Κατσαράκης], ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου Μακάριος [Μούσκος], ο Αρχιεπίσκοπος Πράγας και πάσης Τσεχίας Δωρόθεος [Φιλίπ], ενώ ο Πατριάρχης Μόσχας και πάσης Ρωσίας Αλέξιος [Σιμάνσκυ] και ο Μητροπολίτης Βαρσοβίας και πάσης Πολωνίας Στέφανος [Ρούντικ] στις απαντήσεις τους απλώς πληροφορούσαν τον Πατριάρχη Σερβίας ότι παρέλαβαν την επιστολή του. Τέλος, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Αθναγόρας [Σπύρου] γνώρισε στον Πατριάρχη Σερβίας ότι στο Φανάρι «*απεφασίσαμεν να καταδικάσωμεν και εξ ολοκλήρου να απορρίψωμεν αυτό το οποίον κατά τον παρελθόντα μήνα Ιούλιον απεφασίσθη και εξετελέσθη εν Αχρίδι*», ενώ, παράλληλα, κοινοποιούσε την απάντησή του στον Μητροπολίτη Σκοπίων Δοσίθεο και του συνιστούσε να επανεξετάσει την αντικανονική στάση του και να επανέλθει στους

34. Α. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ, «Το Αυτοκέφαλον της “Μακεδονικής” Ορθοδόξου Εκκλησίας επί τη βάσει των αποφάσεων της Εκτάκτου Συνόδου της Ιεραρχίας της Σερβικής Ορθοδόξου Εκκλησίας», Δελτίον Σλαβικής Βιβλιογραφίας 15 (1967) 47-64.

35. Εκκλησία 44 (1967) 547-548.

κόλπους της Εκκλησίας της Σερβίας<sup>36</sup>. Εκτοτε η Εκκλησία των Σκοπίων θεωρείται σχισματική<sup>37</sup> απ' όλες<sup>38</sup> τις Ορθόδοξες Εκκλησίες και ούτε δεν γίνεται δεκτή σε διορθόδοξους, ή διαχριστιανικούς οργανισμούς (π.χ. Παγκόσμιο Συμβούλιο Εκκλησιών, κ.α.).

### **V. Απόπειρες επανενώσεως: Η «Συμφωνία της Νις»**

Μετά τη διάλυση της ενιαίας Γιουγκοσλαβίας το 1991<sup>39</sup> και την ανεξαρτητοποίηση των Σκοπίων η εκκλησιαστική ηγεσία του νεοσύστατου κράτους της «Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας» (ΠΓΔΜ/ FYROM) άρχισε να διεκδικεί την αναγνώρισή της από τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες. Από το 1998 διάφορες πιέσεις άρχισαν να ασκούνται προς το Πατριαρχείο Σερβίας και κυρίως προς το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Το 2000

36. Βλ. ΤΑΡΝΑΝΙΔΗ, *Οι "κατά Μακεδονίαν σκλαβήνοι"*, ό. π., σ.139-140 και ΛΟΗ, ό. π., σ. 411.

37. Οι λέξεις «σχίσμα» και «σχισματικός» χρησιμοποιούνται ευρέως στην ιστορία του Χριστιανισμού προκειμένου να δηλωθούν οι διασπάσεις εντός της Εκκλησίας. Όπως επισημαίνει ο Ι. Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗΣ [*Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου*, 3η έκδ. (με τη συνεργασία Β. Κ. ΜΑΡΚΟΥ), Αθήνα - Θεσσαλονίκη 2016, σ. 263-264] «το σχίσμα διαφέρει από την αποστασία κατά το ότι ο σχισματικός δεν παύει να είναι χριστιανός, διαφέρει, όμως, και από την αίρεση, διότι ο σχισματικός απλώς δεν αναγνωρίζει την υπάρχουσα εκκλησιαστική διοίκηση και δημιουργεί νέα (σχίσμα διοικήσεως)», θεωρώντας ως τέτοιο χαρακτηριστικό παράδειγμα το βουλγαρικό σχίσμα, ήτοι την αυτογνώμονα ανακήρυξη της Βουλγαρικής Εξαρχίας του 1870, παρά την αντίδραση του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Παρόμοια μορφή *σχίσματος διοικήσεως*, σε ετεροχρονισμένη εκδοχή, απετέλεσε και η αυτογνώμων ανακήρυξη της ΜΟΕ ως αυτοκεφάλου Εκκλησίας το 1967, παρά την αντίθεση του Πατριαρχείου της Σερβίας.

38. Τούτο διεβεβαίωσε ο Πατριάρχης Σερβίας Γερμανός, δηλώνοντας τον Σεπτέμβριο του 1968 σε συνέντευξή του προς την θρησκευτική εφημερίδα «Pravoslavna» ότι με τις αποφάσεις της Εκκλησίας της Σερβίας, για την κήρυξη της ΜΟΕ ως σχισματικής, «συνεφώνησαν όλοι οι ορθόδοξοι αυτοκέφαλοι Εκκλησiai», βλ. Εκκλησία 45 (1968) 474.

39. Την Εκκλησία της Σερβίας μετά την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, θα ταλαιπωρήσει και το εκκλησιαστικό πρόβλημα του Μαυροβουνίου, όπου από το 1998, με ενέργειες τοπικών εθνικιστικών κύκλων, έχει ιδρυθεί «αυτοκέφαλη» Εκκλησία, η οποία λειτουργεί, παραλλήλως, προς την κανονική Μητρόπολη. Παρόμοιο εσωτερικό σχίσμα εβίωσε από το 1992 και εντεύθεν, στο πλαίσιο της «αποκομμουνιστικοποιήσεως» της, και η Εκκλησία της Βουλγαρίας.



άρχισε και επισήμως ο διμερής διάλογος με το Πατριαρχείο Σερβίας, από το οποίο είχε αποσχισθεί. Η εμμονή τους, όμως, στη διεκδίκηση της αυτοκεφαλίας οδήγησε στη ρήξη και τον Ιανουάριο του 2001 σταμάτησε κάθε προσπάθεια διαπραγματεύσεως.

Νέα απόπειρα προσεγγίσεως έλαβε χώρα τον Μάιο του 2002, οπότε εκπρόσωποι των δύο πλευρών συναντήθηκαν στην πόλη Νις της Σερβίας και υπέγραψαν προσχέδιο συμφωνίας η Εκκλησία των Σκοπίων να ονομάζεται «*Αρχιεπισκοπή Αχρίδος*», με έδρα στα Σκόπια και να της δοθεί ευρεία αυτονομία<sup>40</sup>. Ο Αρχιεπίσκοπος Σκοπίων (και επικεφαλής της σχισματικής ΜΟΕ) Στέφανος [Βελιανόφσκι] αναφερόμενος στις διαφορές που υπάρχουν με το Βελιγράδι, με δηλώσεις του ότι «*η Σερβική Εκκλησία μάς δίνει πλήρη αυτονομία ενώ εμείς επιθυμούμε το αυτοκέφαλο. Είναι απαραίτητο να συνεργαστούμε όλοι για να μπορούμε μέσα από την αγάπη να δείξουμε ότι είμαστε μαθητές του Χριστού*»<sup>41</sup>, άφηνε ανοικτό παράθυρο στην ελπίδα για επανένωση, ωστόσο και αυτή η διαβούλευση, η οποία φάνηκε ότι θα μπορούσε να δώσει λύση στο υφιστάμενο πρόβλημα, οδηγήθηκε σε ναυάγιο. Οι διαπραγματεύσεις με τη σερβική πλευρά δεν τελεσφόρησαν διότι οι εκπρόσωποι της σκοπιανής πλευράς υπό το πρόσχημα της αποκαταστάσεως των σχέσεων με τη Εκκλησία της Σερβίας, μέσω μιας μορφής διοικητικής ανεξαρτησίας (αυτονομίας ή αυτοκεφαλίας), έκρυβαν τις μύχιες προθέσεις τους που δεν είναι άλλες από την αναγνώριση του ονόματος της Εκκλησίας τους ως «μακεδονικής».

Ετσι, ύστερα από έντονες πιέσεις των εθνικιστικών κύκλων της ΠΓΔΜ, τον Ιούλιο του 2002 η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας των Σκοπίων απέρριψε το προσχέδιο συμφωνίας που είχαν υπογράψει ένα μόλις μήνα πριν οι εκπρόσωποί της στη Νις. Ενας, όμως, από τους μητροπολίτες αυτής της Εκκλησίας, ο Βελεσών και Παραβαρδαρίου Ιωάννης [Βρανισκόφσκι], επανέφερε τη Μητρόπολή του στους κόλπους της Εκκλησίας της Σερβίας και η μεν σχισματική Εκκλησία τον καθήρεσε, η δε Σερβία τον όρισε έξαρχό της στα Σκόπια. Ακολούθησαν αλληπάλληλες φυλακίσεις του Μητροπολίτου Ιωάννη στις φυλακές Ιντρίζοβο των Σκοπίων.

40. Μ. ΤΡΙΤΟΣ, *Νεώτερες εξελίξεις στη σχισματική Εκκλησία των Σκοπίων*, Θεσσαλονίκη 2004, σ. 12.

41. «Το Βήμα», 19.05.2002, σ. Α 42.

Τελικώς, το Πατριαρχείο της Σερβίας όρισε τον Βελεσών και Παραβαρδαρίου Ιωάννη ως τοποτηρητή Αρχιεπίσκοπο Αχρίδος και Μητροπολίτη Σκοπίων και το έτος 2003, επί Πατριάρχου Παύλου [Στόϊτσεβιτς] (1990 - 2009) χειροτονήθηκαν άλλοι δύο επίσκοποι, και συγκεκριμένα οι Πολόγου και Κουμανόβου Ιωακείμ [Γιοφτσέφσκι] και Μπρεγκαλνίτσης Μάρκο [Κίμεφ], τοποτηρητής και της Επισκοπής Μοναστηρίου, ούτως ώστε να συγκροτείται Ι. Σύνοδος. Τέλος ο Αρχιεπίσκοπος Αχρίδος χειροτονήθηκε Μητροπολίτης Σκοπίων το έτος 2005 και από το 2007 τους εν ενεργεία αυτούς αρχιερείς πλαισιώνει ο εκλεγείς ως τυουλάριος Επίσκοπος Στοβίου Δαβίδ [Νινώφ], ο οποίος έχει ορισθεί και τοποτηρητής της Επισκοπής Σιρωμνίτσης.

Σήμερα ο Αρχιεπίσκοπος Ιωάννης και οι τρεις επίσκοποί του, προσπαθώντας να ασκήσουν τα ποιμαντικά τους καθήκοντα, όχι μόνο εμποδίζονται, αλλά συχνά οδηγούνται στις φυλακές με τις ανυπόστατες κατηγορίες για «διατάραξη θρησκευτικής ειρήνης», «διέγερση σε απείθεια», «αναζωπύρωση θρησκευτικού και εθνικού μίσους», κλπ., γεγονός που καθιστά σχεδόν αδύνατη την άσκηση του λειτουργήματός τους.

## **VI. Η ανάμιξη της Βουλγαρίας**

Τον παρελθόντα Νοέμβριο η σχισματική ΜΟΕ, επιχειρώντας να δημιουργήσει «γέφυρες» επάνοδου της στην (εκκλησιαστική) κανονικότητα, εζήτησε, με επιστολή του προέδρου της, «Αρχιεπισκόπου Μακεδονίας» Στεφάνου, από το Πατριαρχείο Βουλγαρίας την υπαγωγή της στη βουλγαρική Εκκλησία αναγνωρίζοντας αυτήν, αντί της σερβικής, ως «Μπτέρα Εκκλησία».

Ολως αντικανονικώς το Πατριαρχείο της Βουλγαρίας ανταποκρίθηκε θετικά, αναλαμβάνοντας ρόλο διαμεσολαβητού προς τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες έτσι, ώστε, σύμφωνα με το σχετικό Ανακοινωθέν, «να ληφθούν όλα τα αναγκαία μέτρα προς αποκατάσταση του κανονικού status της Ορθόδοξου Εκκλησίας της Μακεδονίας»<sup>42</sup>.

Η Εκκλησία της Ελλάδος έχει εκφράσει την ανησυχία της για το γεγονός της επεμβάσεως της Εκκλησίας της Βουλγαρίας στα εσωτερικά (interna corporis) του Πατριαρχείου της Σερβίας στη δικαιοδοσία του οποίου υπάγεται ιστορικά και, ασφαλώς, νομοκανονικά η εκκλησιαστική περιφέρεια των Σκοπίων. Η ενέργεια της Εκκλησίας της Βουλγαρίας να αποδεχθεί το αίτημα

42. «Ελεύθερος Τύπος», 14.01.2018, σ. 7- 9.

της σχισματικής «Εκκλησίας της Μακεδονίας» και να αναλάβει ρόλο «Εκκλησίας Μητρός», συνιστά, αν μη τι άλλο, κανονική εκτροπή. Η Εκκλησία της Ελλάδος επισημαίνει ότι η πράξη αυτή της βουλγαρικής Εκκλησίας αντίκειται σαφώς στους ιερούς κανόνες και την παράδοση της Εκκλησίας, παραθεωρεί το κανονικό δικαίωμα και τον υπερέχοντα ρόλο του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την επίλυση διαφορών σε εσωτερικά ζητήματα των κατά τόπους Ορθόδοξων Εκκλησιών (Πατριαρχείων και αυτοκεφάλων Εκκλησιών) και ενδέχεται νά αποτελέσει απαρχή δυσαρέσιων εξελίξεων<sup>43</sup>.

### **VII. Η λύση**

Εξ αφορμής της επανέναυξης των διαπραγματεύσεων μεταξύ Ελλάδος και FYROM για το ονοματολογικό ζήτημα στο θέμα παρενέβη και η Εκκλησία της Ελλάδος. Ο Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Ιερώνυμος Β΄ [Ιλιάης], επικαλούμενος την από 9.1.2018 σχετική απόφαση της Διαρκούς Ι. Συνόδου, κάλεσε τον Πρωθυπουργό Α. Τσίπρα, να λάβει υπόψη του και την εκκλησιαστική πτυχή του προβλήματος και συγκεκριμένα το γεγονός ότι η Εκκλησία των Σκοπίων αυτοιτιλοφορείται «Μακεδονική», έχοντας για τον λόγο αυτόν καταστεί από το 1967 σχισματική, τελώντας σε απομόνωση από τις άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες.

Επισημαίνοντας τον κίνδυνο της πιθανότητας μετακυλίσεως του προβλήματος της ονομασίας του γειτονικού κράτους, από το πολιτικό στο εκκλησιαστικό επίπεδο και την επιβίωση ενός ιδιότυπου αλυτρωτισμού στη γείτονα χώρα μέσω του τίτλου της σχισματικής Εκκλησίας των Σκοπίων, ως «Εκκλησίας της Μακεδονίας», ο Αρχιεπίσκοπος εζήτησε από τον Πρωθυπουργό να ενεργήσει έτσι, ώστε στο πλαίσιο της επιδιωκόμενης συμφωνίας περί του ονόματος να υπάρξει μέριμνα και για την αντίστοιχη ονομασία της σχισματικής Εκκλησίας, από τον τίτλο της οποίας πρέπει να απαλειφθεί ο όρος «Μακεδονία» και τα παράγωγά του<sup>44</sup>.

Η Εκκλησία της Ελλάδος εστιάζει στο ζήτημα του ονόματος θεωρώντας ότι η χρήση, ακριβώς ειπείν ο σφετερισμός<sup>45</sup>, του όρου «Μακεδονική» για

43. Εκκλησία 94 (2017) 826, όπου το σχετικό Ανακοινωθέν της Δ.Ι.Σ.

44. «Προς τον Πρωθυπουργό κ. Αλέξη Τσίπρα για το όνομα του κράτους των Σκοπίων», Εκκλησία 95 (2018) 8.

45. Καθ' ομολογίαν του ιδίου του Πατριάρχου Σερβίας Παύλου [Στόϊτσεβιτς], ο οποίος διερχόμενος τον Απρίλιο του 1992 από την Αθήνα, στο πλαίσιο συναντήσε-

την Εκκλησία των Σκοπίων θίγει όχι μόνο την ιστορική και την εθνική, αλλά και την εκκλησιολογική υπόσταση των Μητροπόλεων της στην Μακεδονία, στην Βόρεια Ελλάδα, που διαθέτουν στους τίτλους τους πατριαρχικές «υπερτιμίες» και «έξαρχίες»<sup>46</sup> δοθείσες κανονικώς υπό του Οικουμενικού Πατριαρχείου, μετά την παραχώρηση των Μητροπόλεων αυτών, το 1928, στην επιτροπική διοίκηση της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας της Ελλάδος, διατηρουμένου «*επί τούτων του ανωτάτου κανονικού δικαιώματος του Αγιωτάτου Πατριαρχικού Οικουμενικού Θρόνου*».

Οι «έξαρχίες» αυτές, ως τίτλοι τιμής που παρέχουν σε αυτούς που τους φέρουν κανονικά δικαιώματα ασκήσεως έργου ή διεκπεραιώσεως ειδικής αποστολής εκ μέρους του Πατριαρχείου, οριοθετούνται, εν προκειμένω, σε κανονικό έδαφος των εκκλησιαστικών επαρχιών της Μακεδονίας, των αποκληθεισών «*Νέων Χωρών*» ως (μετά τους νικηφόρους βαλκανικούς πολέμους του 1912/1913 και τον Α' παγκόσμιο πόλεμο), «*περιελθουσών εις το Ελληνικόν Κράτος*», όπως ρητά αναφέρεται στο Α' «*Ορο*» της σχετικής Πατριαρχικής Συνοδικής Πράξεως του 1928<sup>47</sup>. Τέτοιους πατριαρχικούς τίτλους φέρουν οι πλείστοι εκ των Μητροπολιτών της Βορείου Ελλάδος, ως π.χ. ο Καστορίας ως «*υπέρτιμος και έξαρχος Ανω Μακεδονίας*», ο Γρεβενών ως «*υπέρτιμος και έξαρχος Νοτίου Μακεδονίας*», ο Λαγκαδά ως «*υπέρτιμος και έξαρχος Κεντρι-*

---

ως του με τον Αρχιεπίσκοπο Αθηνών και πάσης Ελλάδος Σεραφείμ [Τίκα], είχε δηλώσει σχετικώς: «*Η χρήση του ονόματος Μακεδονία από τους Σκοπιανούς είναι παράλογη, τεχνητή, κλοπιμαία. Η Μακεδονία δεν είναι δυνατόν να είναι διεθνική, το όνομά της, η ιστορία της και ο πολιτισμός της ανήκουν μόνο στην Ελλάδα*», βλ. Ι. Μ. ΧΑΤΖΗΦΩΤΗ, *Αρχιεπίσκοπος Σεραφείμ 1913-1998. Μαρτυρίες και τεκμήρια*, Αθήνα 1998, σ. 393.

46. «Έξαρχος» είναι ο εκπρόσωπος ενός Πατριάρχη με ευρύτερες διοικητικές δικαιοδοσίες σε μια περιοχή ή με ειδική αποστολή. Ανάλογα με το μέγεθος και την σημαντικότητα της Έξαρχίας ο έξαρχος μπορεί να είναι επίσκοπος ή και αρχιμανδρίτης. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως δίδει τιμητικά τον συγκεκριμένο τίτλο σε Αρχιεπισκόπους και Μητροπολίτες υπερόριων Μητροπόλεων του Οικουμενικού Θρόνου, υποδηλώνοντας τη δικαιοδοσία και την υπεροχή του Μητροπολίτου (που φέρει τον τίτλο «υπέρτιμος και έξαρχος») έναντι των άλλων Επισκόπων πάνω σε μία περιοχή.

47. Βλ. ήδη, αντί άλλων, Γ. ΙΑΤΡΟΥ, *Η θέση του Οικουμενικού Πατριαρχείου στην εκκλησιαστική, στην ελληνική και τη διεθνή έννομη τάξη* (= Βιβλιοθήκη Εκκλησιαστικού Δικαίου. Σειρά Β': Μελέτες, 2), Αθήνα - Κομοτηνή 2010, σ. 251-300.

κής Μακεδονίας», ο Φιλίππων ως «υπέρτιμος και έξαρχος Ανατολικής Μακεδονίας», ο Γουμενίσσης ως «υπέρτιμος και έξαρχος Δυτικής Μακεδονίας».

Συνεπώς, η αναγνώριση της χρήσεως του (ιδίου) ονόματος «Μακεδονία» (ή παραγώγου του) για άλλη εκκλησιαστική επαρχία και μάλιστα γειτονικού της Ελλάδος κράτους, όπως η ΠΓΔΜ, θα αποτελούσε παραχάραξη της ιστορίας<sup>48</sup> και εκκλησιο-κανονική εκτροπή. Εις ότι αφορά εις το όνομα, καθ' εαυτό, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ισχύουσα στο Διεθνές Δίκαιο αρχή του αυτοπροσδιορισμού, δηλαδή το δικαίωμα ενός λαού να καθορίζει ο ίδιος την ταυτότητά του, δεν έχει εφαρμογή στο (Κανονικό) Δίκαιο της Ορθόδοξου Εκκλησίας, όπου, αντιθέτως, ισχύει η αρχή του ετεροπροδιορισμού. Ο προσδιορισμός του ονόματος και των γεωγραφικών ορίων μιας εκκλησιαστικής περιφέρειας ανήκει στην αρμοδιότητα των θεσμικών οργάνων της Ορθόδοξης Εκκλησίας και όχι των αιτούντων το αυτόνομο ή αυτοκέφαλο καθεστώς. Ετσι, εάν κάποια εκκλησιαστική περιφέρεια θελήσει να αλλάξει το όνομά της ή τα γεωγραφικά όρια της κανονικής δικαιοδοσίας της, θα πρέπει να απευθυνθεί στον θεσμό, που εξέδωσε την απόφαση περί παραχωρήσεως αυτονόμου ή αυτοκεφάλου καθεστώτος, δηλαδή είτε στην τοπική Αυτοκέφαλη Εκκλησία, στην οποία υπάγεται, είτε στο Οικουμενικό Πατριαρχείο<sup>49</sup>.

Τούτων δοθέντων η μόνη εφικτή λύση που μπορεί να υπάρξει στην βάση ιστορικών και εκκλησιολογικών κριτηρίων είναι εκείνη που είχε αρχικώς συμφωνηθεί από τις δύο πλευρές (Εκκλησία της Σερβίας και ΜΟΕ), τον Μάιο του 2002 στη Νις της Σερβίας, αλλά την οποία, ένα μόλις μήνα μετά, υπό την πίεση εθνικιστικών κύκλων της ΠΓΔΜ, η Εκκλησία των Σκοπίων (ΜΟΕ) απέρριψε με αποτέλεσμα το πρόβλημα να διαιωνίζεται. Η «Συμφωνία της Νις», η οποία προέβλεπε να ονομασθεί η Εκκλησία των Σκοπίων «Αρχιεπισκοπή Αχρίδος», ο προκαθήμενός της να φέρει τον τίτλο «Αρχιεπίσκοπος Αχρίδος και Μητροπολίτης Σκοπίων» και να της δοθεί ευρεία αυτονομία, θα μπορούσε να αποτελέσει τη βάση της επανενάρξεως εκκλησιαστικών διαβουλεύσεων για την εξεύρεση ιστορικά δίκαιης και εκκλησιολογικά ορθής λύσεως του προβλήματος.

48. Αποψη που όχι απλώς παραδέχεται, αλλά και υποστηρίζει το Πατριαρχείο Σερβίας, ως *Εκκλησία μήτηρ* της εκκλησιαστικής επαρχίας των Σκοπίων, βλ. σημ. 45.

49. ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ - ΛΙΑΝΤΑ, ό. π., σ. 61-65, 68-78 και ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ, *Η εκκλησιαστική πτυχή*, ό. π.

Προς αυτή τη κατεύθυνση το πλαίσιο της κανονικής επιλύσεως του προβλήματος έχει ήδη προδιαγράψει η (συνελθούσα τον Ιούλιο του 2016, στο Κολυμπάρι Χανιών) «Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας» ορίζοντας και τις σχετικές προϋποθέσεις, βάσει των οποίων «η ζητούσα την Αυτονομία αυτής τοπική Εκκλησία, εάν διαθέτει τας αναγκαίας εκκλησιαστικές, κανονικές και ποιμαντικές προϋποθέσεις, υποβάλλει το σχετικόν αίτημα εις την προς ην έχει την αναφοράν αυτής Αυτοκέφαλον Εκκλησίαν, εξηγούσα και τους σοβαρούς λόγους, οι οποίοι υπαγορεύουν την υποβολή του αιτήματος αυτής», διευκρινιζομένου ότι «η κίνηση και η ολοκλήρωση της διαδικασίας δια την απόδοσιν του Αυτονόμου εις τμήμα κανονικής δικαιοδοσίας της Αυτοκεφάλου Εκκλησίας ανήκει εις την κανονικόν αρμοδιότητα αυτής, προς την οποία αναφέρεται η ανακηρυσσόμενη Αυτόνομος Εκκλησία»<sup>50</sup>.

---

50. Αγία και Μεγάλη Σύνοδος της Ορθοδόξου Εκκλησίας: Το Αυτόνομον και ο τρόπος ανακηρύξεως αυτού (Τελικό κείμενο), Εκκλησία 93 (2016) 611-612. Το Κείμενο έχει υπογράψει και η Αντιπροσωπεία της Εκκλησίας της Σερβίας, που συμμετείχε στη Σύνοδο με επικεφαλής τον Πατριάρχη αυτής Ειρηνάιο [Γκαβρίλοβιτς].

- 
- Στα ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΑ δημοσιεύονται πρωτότυπες και ανέκδοτες επιστημονικές μελέτες, γνωμοδοτήσεις νομομαθών, αποφάσεις των διοικητικών, πολιτικών και ποινικών δικαστηρίων όλων των βαθμών, καθώς και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, πράξεις των ανεξάρτητων αρχών, βιβλιοκρισίες και βιβλιοπαρουσιάσεις, που εμπίπτουν στο γνωστικό πεδίο του Εκκλησιαστικού και Κανονικού Δικαίου.
  - Οι συγγραφείς δεσμεύονται ότι δεν υποβάλλουν το κείμενο προς κρίση και σε άλλα έντυπα ή σε δικτυακούς τόπους και ότι, από τη στιγμή που αυτό εγκρίνεται, δεν το δημοσιεύουν αλλού. Η μερική ή ολική αναπαραγωγή κειμένων που δημοσιεύονται στο περιοδικό επιτρέπεται μόνο με έγγραφη άδεια του Εκδότη.
  - Για τη δημοσίευση ή μη των κειμένων, καθώς και για τον χρόνο και τη σειρά δημοσιεύσεώς τους, αποφασίζει η Διεύθυνση του περιοδικού. Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.
  - Τα προς δημοσίευση κείμενα, δικαστικές αποφάσεις και βιβλία για παρουσίαση αποστέλλονται στον Διευθυντή του περιοδικού, Καθηγητή ΙΩΑΝΝΗ Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ, Ακαδημίας 45, 106 72 Αθήνα (e-mail: imkonidaris@law.uoa.gr) ή στις Εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., Ιπποκράτους 23, 10679 Αθήνα (e-mail: nomokanonika@sakkoulas.gr), με την ένδειξη «για τα ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΑ» και πλήρη στοιχεία του αποστολέα.
  - Τα κείμενα των άρθρων/μελετών/γνωμοδοτήσεων δεν πρέπει να υπερβαίνουν τις 5.000 λέξεις.
  - Τα κείμενα αποστέλλονται ηλεκτρονικά στις πιο πάνω ηλεκτρονικές διευθύνσεις. Οι μελέτες πρέπει να συνοδεύονται από σύντομη περίληψή τους.
  - Οι υποσημειώσεις που τυχόν υπάρχουν στα προς δημοσίευση κείμενα θα πρέπει να ακολουθούν το σύστημα παραπομπών του περιοδικού και να έχουν συνεχή αρίθμηση.
  - Η παραπομπή στα ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΑ γίνεται με τον αριθμό του τεύχους και το έτος εκδόσεως (π.χ. Νομοκανονικά 1/2014).
  - Κάθε συγγραφέας δικαιούται 25 ανάτυπα της μελέτης ή του άρθρου του.
  - Τα ΝΟΜΟΚΑΝΟΝΙΚΑ κυκλοφορούν τον Μάιο και Νοέμβριο κάθε έτους.
-

